

ΤΑ ΜΟΥΣΙΚΑ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ

ΤΗΣ ΕΝ ΑΝΔΡΩ ΜΟΝΗΣ ΖΩΟΔΟΧΟΥ ΠΗΓΗΣ Η ΑΓΙΑΣ

Ἐν τῇ μίαν καὶ ἡμίσειαν περίπου ὥραν ἀπὸ Γαυρίου ἀπεχούσῃ, καὶ ἐπὶ τῆς εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς νήσου ἀγούσης ἀτραποῦ κειμένη, λίαν φιλοξένῳ καὶ κάλλιστα ὑπὸ τοῦ εὐγενοῦς καὶ περιποιητικωτάτου ἡγουμένου κ. Ἀμβροσίου Ψωμᾶ διευθυνομένη μονῇ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς (Ἀγίας) ἐν τῷ δήμῳ Ἀρνης, ἥς κατὰλογον τῶν χειρογράφων ἐδημοσίευσεν ὁ κ. Μηλιαράκης ἐν τῇ περὶ Κυκλάδων πραγματείᾳ αὐτοῦ, εἰς ἣν περὶ τῶν καθ' ἑκάστην περὶπέμπομεν, εὐρίσκονται τὰ ἐξῆς λόγου ἄξια μουσικὰ χειρόγραφα. Α') Τὸ ὑπ' ἀριθ. 44 (77) χονδροῦ χάρτου, ἀχρονολόγητον μὲν, ἀγορασθὲν δὲ τῷ 1709 ὑπὸ τοῦ προηγούμενου Γρηγορίου παρὰ τοῦ Διονυσίου Καίρη καὶ ἀφιερωθὲν τῇ Μονῇ τῷ 1783, σύγκειται ἐκ φυλ. 290, καὶ περιλαμβάνει τὰς διαφόρων μελωδῶν καὶ μελουργῶν μελωδίας τοῦ μεγάλου ἐσπερινοῦ, τοῦ ὁρθρου, καὶ τῆς λειτουργίας, καὶ πολλὰ ἄλλα εἴδη, ὧν σήμερον οὐδὲ τὰ ὀνόματά εἰσι γνωστά, ἥτοι μεγάλας καὶ μικρὰς Δοχὰς, ἐντέχνους καὶ ἀπλὰς, Ἀναφωνήματα, Ἀναγραμματισμούς, Πανηγυρικὰ ἐπιφωνήματα, Ἀλλάγματα, Ὀργανικὰ κοινωνικά, καλοφωνικοὺς εἰρμούς, καλοφωνικοὺς στίχους τοῦ Ψαλτῆρος, Παρακλητικά, ὧν τὸ κείμενον ἀνέκδοτον, καὶ τινὰ μετὰ βαστακτῶν ψαλλόμενα. Αἱ ἐν τῷ χειρογράφῳ τούτῳ περιεχόμεναι μελωδίαί, αἱ πλεῖσταί τοῦ εὐμελοῦς, ὀλίγαί δὲ τοῦ εὐρύθμου συστήματος, παρασσημασμέναι εἰσὶ διὰ τῆς ἀρχαίας παρασημαντικῆς, βάσιν ἔχούσης τὴν ῥυθμικὴν θεωρίαν τοῦ Ἀριστοξένου, καὶ συγκειμένης ἐκ σημείων τὸ μὲν δηλωτικῶν τῶν ποδικῶν χρόνων, γεγραμμένων ἄνωθεν, τὸ δὲ δηλωτικῶν τῶν χρόνων ῥυθμοποιίας ἰδίων, γεγραμμένων ὑπὸ τὰ τῶν ποδικῶν χρόνων, καὶ διὰ τοῦτο ὑποστάσεων καλουμένων· εἰσὶ δὲ μεμελοποιημέναι ὑπὸ τῶν ἐξοχωτέρων μελοποιῶν τῆς ἐκκλησίας, ὑπ' ἀνδρῶν κατόχων τῆς τε μουσικῆς τέχνης, καὶ τῆς ἄλλης ἐλληνικῆς παιδείας, τῶν πλείστων γνωστῶν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν γραμμάτων καὶ τῆς πολιτείας. Αἱ πλεῖσταί τῶν μελωδιῶν εἰσι μεμελοποιημέναι ὑπὸ προσώπων ἀκμασάντων ἀπὸ τοῦ ιβ' μέχρι τοῦ ιζ' αἰῶνος, πλὴν τινῶν ἐπιγεγραμμένων ἀρχαίων καὶ ἐτέρων «παλαιῶν» καὶ τινῶν ἀνηκουσῶν μελοποιῶν.

τοῦ η'-ιβ' αἰῶνος, καὶ ἀποτελοῦσιν ἐκλεκτὴν καὶ ἀξιόλογον συλλογὴν ἀπὸ τοῦ ιβ'-ιζ' αἰῶνος. Πολλὰ μὲν μελωδία τοῦ χειρογράφου τούτου εὐρίσκονται καὶ ἐν ἄλλοις, διακρίνεται δὲ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος, ὅτι ἐν τῷ Μεγάλῳ Ἑσπερινῷ περιέχει οὐ μόνον ταὺς μονοφώνως ᾄδομένους στίχους τῶν προτεταγμένων ψαλμῶν, ἀλλὰ καὶ τοὺς αὐτοὺς ἀπὸ χοροῦ· καὶ τοὺς μὲν ἐν μονοφωνίᾳ κατὰ τὸ εὐμελὲς σύστημα τῆς μελοποιίας, τοὺς δὲ ἀπὸ χοροῦ κατὰ τὸ εὐρυθμον, ἐκάτερα δὲ καὶ τὰ αὐτὰ ὑπὸ διαφόρων μελοποιῶν διαφόρων αἰώνων μεμελοποιημένα. Αἱ ἀπὸ χοροῦ δὲ μελωδία τῶν ψαλμῶν τούτων ἐλλείπουσιν ἐν πᾶσι τοῖς ἄλλοις μ. χειρογράφοις, τοῖς μετὰ τὴν ἄλωσιν ἀντιγεγραμμένοις, ὅτε καὶ τῶν χορῶν ἤδη ἐκλιπόντων, τῆς δὲ ὕμνωδίας ἕκτοτε μονοφώνως τελουμένης· ἐνταῦθα δὲ τῶν μελωδιῶν, αἱ μὲν φέρουσι τὴν ἐπιγραφὴν «Ἀγιοσοφητικαί», ἄλλαι δὲ «Ἀγιορητικαί» καὶ ἄλλαι «Θεσσαλονικέων». Ἠθέλομεν ἐκταθῆ πέραν τοῦ δέοντος, ἐὰν ἠθέλομεν ἀναγράψαι ἐνταῦθα τὰ ὀνόματα ἀπάντων τῶν μελωδῶν καὶ μελουργῶν, ὧν πολλὰ ὑπάρχουσι καὶ ἐν ἄλλοις μουσικοῖς χειρογράφοις, καὶ ὅπερ θέλομεν πράξει βραδύτερον. Ἐν τῷ χειρογρ. τούτῳ ὡς μελωδοὶ καὶ μελουργοὶ ὑπάρχουσι πλὴν πολλῶν ἄλλων καὶ οἱ ἑξῆς : Ἰω. ὁ Λάσκαρις, Ἰω. ὁ Βατάτζης αὐτοκράτωρ Νικαίας, Θεοφύλακτος, Μανουὴλ καὶ Γεώργιος οἱ Ἀργυροπόουλοι (τῆς γνωστῆς βυζαντινῆς οἰκογενείας τῶν ἐν Κ/πόλει Ἀργυροπούλων, ἐξ ἧς καὶ ὁ περίφημος Ἰω. Ἀργυρόπουλος ὁ Γραμματικός), Ἐμμ. Γαζής, ἐν ἄλλῳ δὲ χειρογράφῳ καὶ Θεόδωρος Γαζής, ὁ περίφημος Γραμματικός, ὁ τῷ 1430 ἐκ τῆς πατρίδος τοῦ Θεσσαλονίκης εἰς τὴν Ἰταλίαν καταφυγών, ὁ καταστήσας τὴν σχολὴν τῆς Φερράρας περίφημον, περὶ οὗ ὁ Σκάλιγερ γράφει Magnus vir et doctus. Ἰωάννου δὲ τοῦ Δαμασκηνοῦ, πλὴν ἑνὸς χερουβικοῦ ὕμνου εὐρισκομένου καὶ ἐν ἄλλοις μ. χειργ., τὸ «Νῦν αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν», τὸ Γεύσασθε καὶ ἴδετε, καὶ τὸ Αἰνεῖτε τὸν Κύριον, ὅπερ ὅμως ἐν ἄλλοις παλαιότεροις μ. χειρογράφοις ἐπιγράφονται «Παλαιά». Μανουὴλ δὲ τοῦ Χρυσάφου, πλὴν πολλῶν ἄλλων μελωδιῶν, ὧν μίαν «Δι' ὀρισμοῦ τοῦ ἀοιδίου βασιλέως Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου», καὶ τέσσαρα Κοινωνικὰ ὁργανικά. Ὁ Χρυσάφης δὲ οὗτος, μελωδὸς καὶ μελουργός, ὑπῆρξε Διευθυντῆς καὶ Καθηγητῆς τῆς αὐτοκρατορικῆς μουσικῆς σχολῆς καὶ Χορολέκτης (Δομέστικος) τοῦ χοροῦ τῶν Ἀνακτόρων, καὶ ἐπονομάζεται ἐν τοῖς μουσικοῖς χειργ. «Χρυσάφης ὁ βασιλικός, εὐαγγῆς τοῦ βασιλικοῦ κλήρου»· ἐν μουσικῇ δ' αὐτοῦ πραγματεία ἐπιγεγραμμένη μὲν «Ἐρωτήματα τῆς μουσικῆς τέχνης» κυρίως δὲ περὶ φθορῶν πραγματευομένη, ἀποκειμένη δὲ

ἐν τῇ βιβλιοθ. τῆς Ὀξφόρδης, ἥς ἀντίγραφον λαβόντες ἔχομεν, ὀνομάζει ἐαυτὸν προΐσταμενον τῆς μουσικῆς, καὶ φαίνεται ὅτι ἐφρονεύθη κατὰ τὴν ἀποφράδα τῆς ἀλώσεως ἡμέραν κατὰ τὴν ῥητὴν σημείωσιν μουσικοῦ χειρῆ. «ἐφρονεύθη ὑπὸ τῶν ἀθλίων Ἀγαρινῶν». Τῆς πραγματείας δὲ ταύτης προτάσσει μικρὰν εἰσαγωγὴν, πολερικὴν μὲν κατὰ τῶν μὴ ὀρθῶς φρονούντων, ὡς ἀμαθῶς καὶ ἀνεπιστημόνως ἐχόντων πρὸς τὴν ἱερὰν μουσικὴν, καὶ κατὰ τῶν νεωτεριστῶν, τῶν μὴ σεβομένων καὶ μὴ τηρούντων τοὺς κανόνας καὶ τὰ ὅρια τῆς παραδεδεγμένης καὶ καθιερωμένης ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας ἱερᾶς μελοποιίας, παραινετικὴν δὲ πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ μαθητάς, ἵνα ἐμμένωσι πιστοὶ εἰς τὰ καθεστῶτα καὶ καλῶς δόξαντα ἔχειν· τελευτῶν δὲ καθιστᾷ ἑμὴν γνωστὸν καὶ ποῖα προσόντα ὤφειλε νὰ ἔχῃ οὐ μόνον ὁ καθηγητὴς τῆς ἱερᾶς μουσικῆς καὶ ὁ μελοποιὸς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἀλλὰ καὶ ὁ χορολέκτης (δομέστικος) καὶ ὁ κανονικὸς καὶ τέλειος ἱεροψάλτης. Τὴν εἰσαγωγὴν ταύτην, ἐφθαρμένην πολλαχοῦ καὶ μάλιστα ἐν ἀρχῇ, θεωροῦμεν ἐπ' ἀνάγκης νὰ δημοσιεύσωμεν ἐνταῦθα καὶ λίαν ἐπικαιρον σήμερον, ὅτε ἡ ἀγυρτεία καὶ ἡ ἀμαθία ἤγειρε θρασυτάτην τὴν κεφαλὴν καὶ κατέστησε τὴν ἱερὰν μουσικὴν, τὸ δὴ λεγόμενον, ἐλευθέρην Κέρκυραν, τὸ μὲν χάριν χρηματισμοῦ, τὸ δὲ καὶ ἐκ παχυλῆς ἀμαθίας τῶν ἑαυτοὺς ἀγνοούντων, καὶ διὰ τοῦτο καθιστώντων ἀναγκαιοτάτην τὴν ὑπόμνησιν τῆς σοφῆς γνώμης τοῦ Συγγραφέως «Ἀμαθία μὲν θράσος, λογισμὸς δὲ ὄκνον ἐμβάλλει»· ἔχει δὲ ὡς ἑξῆς:

«Ἐμοὶ μὲν πολλάκις κατὰ νοῦν ἐπῆλθε περὶ τῶν τῆς ψαλτικῆς θέσεων τε καὶ φθορῶν καὶ τῆς ὁδοῦ ταύτης καὶ τῶν ἄλλων τῶν θεωρημάτων συγγράψεσθαι τινα οἶον εἰς ὑπόμνησιν καὶ ἀπλῶς ὑφήγησιν πάντων, εἰ ὠφέλεια τῶν τοιούτοις μελλόντων λόγοις προσέχειν . . . δὲ τῶν ἄλλως πῶς φρονούντων περὶ αὐτῆς οἱ φιλοτιμούμενοι . . . εἰδέναι καὶ ἐπὶ τὸ ψάλλειν καὶ ἐπιστ . . . τῆς ψαλτικῆς . . . ἐν οἷς φιλοτιμοῦνται καὶ προσδιαφθεῖρουσι τοῖς αὐτοῖς ὡς εἰδόσιν θέλει προσέχειν διὰ τὸ μὴ μετ' ἐπιστήμης ἀκριβοῦς τε καὶ . . . τὴν τοιαύτην μετέρχεσθαι τέχνην· ἀλλ' ὅσκις τοῦτο . . . ἡβουλόμην, τοσαυτάκις ἐξεκρούσθην . . . ἄλλου ἐπ' ἄλλο πρὸς ἑαυτὸ μὲ ἀνενεγκόντος, καὶ πολλῶν περικυκλούντων, ὡς ἦν, φροντίδων, καὶ τοιαῦτα ποιεῖν ἐπέτρεπον οὐδαμῶς. Ἐπειδὴ δὲ νῦν ὁ ἐν Ἱερομονάχοις Γεράσιμος, τῶν ἡμετέρων μαθητῶν τυγχάνων σπουδαῖός τε καὶ φιλομαθής, καὶ τῶν ἄλλων καλῶν οὐδέν τι παραδραμεῖν αὐτὸν βούλεται, πολὺ τὸ ἐπικρατοῦν ὄρῳ ἀτεχνον, καὶ αὐτὸς . . . ἐπὶ τὴν ἐνίῳν ἀμαθίαν κινδυνεύουσαν τῆς ἄλλης ἐπιστήμης δόξαι

προτιμωτέραν σφοδρῶς ἐγκείται κανόνας ἀπαιτῶν τινὰς παρ' ἡμῶν, οἷς ἐπόμενος αὐτός τε ἂν ἔχοιτο τοῦ ἀπταίστου, καὶ τοῖς ἄλλοις, εἴπου δεήσειεν, ἐμφορεύμενος ὑφηγητῆς τοῦ ὀρθοῦ γένοιτο λόγου, καὶ οὐ φησὶν ἀνῆσειν ἡμᾶς, ἕως ἂν αὐτῷ τὴν αἵτησιν ἐκπληρώσωμεν· σὺν αὐτῷ δ' οὐδὲν ἥττον ἄλλοι τε πολλοὶ τῆς αὐτῆς προαιρέσεως ὄντες, καὶ τὰ αὐτὰ ταῦτα σπουδάζοντες, μετὰ τῆς ἴσης ἐπιμονῆς καὶ προσεδρίκας τῆς ἴσης ἀξιώσεως ἔχονται, καλὸν ἔδοξεν εἶναι μὴ σιωπᾶν, μηδὲ τὴν αἵτησιν αὐτῶν ἀργὴν καταλιπεῖν μηδέν τι ἀνύσκοντας· ἀλλὰ πάντα ἀπλῶς ὑπεριδόντα

. Ἄλλ' ἔργου ἔχεσθαι ἤδη καὶ τὸν ὀρθὸν τῆς ἐπιστήμης ὑφηγεῖσθαι λόγον αὐτοῖς· ἄλλως γὰρ οὐτ' ἂν συμφέροντα ἐποίουν καὶ τὸ τῆς ὑπεροψίας οὐκ εἶχον ὅπως ἐγκλημα διαφύγω, τοσοῦτων ὄντων καὶ τηλικούτων τῶν ἐρεθιζόντων πρὸς τὴν σπουδὴν. Ἄ μὲν οὖν τὸν παρόντα πεποίηκε λόγον ταῦτά ἐστιν· ἔργον δὲ ἤδη ἐχόμενον· ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν ποιήτωσαν ὥσπερ καὶ βούλονται· τῷ ὄντι γὰρ οὐδὲν ζημιοῖτο ἐνταῦθεν ἑαυτῶν. Ἡμεῖς δὲ φέρε τὴν ἀλήθειαν, ἥς προϊστάμεθα τέχνης, πᾶσιν ὑποδείξωμεν ὀρθῶς, καὶ ὅσον οἶόν τε διὰ βραχέων, Θεὸν τοῦ λόγου προβαλλόμενοι μάρτυρα τοῦ οὐδέν τι κατὰ τι πάθος λαλεῖν, αὐτὴν δὲ τὴν ἀλήθειαν ἐν πᾶσι τοῖς ἄλλοις καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος τιμῶντας λέγειν ὅσα δὴ καὶ φημέν. Ἡ τοίνυν ψαλτικὴ ἐπιστήμη οὐ συνίσταται μόνον ἀπὸ παραλλαγῶν, ὥς τῶν νῦν τινες οἶονται, ἀλλὰ καὶ διὰ πολλῶν ἄλλων τρόπων, οὓς αὐτίκα λέξω διὰ βραχέων τὸ ἐντελέστερόν τε κατὰ τὴν ψαλτικὴν ἐπιστήμην καὶ εὐκολώτατον καὶ εἰ εἴποι τις, ὥς μέλος ἐποίησα καὶ κατὰ τὰς φωνὰς ἐστὶν ἀνενδεές, οὐδεμίᾳ ἀπουσίᾳ, ἥνπερ ἔδει παρεῖναι, καὶ ὑγιῶς ἂν ὄντως ἀπὸ παραλλαγῶν ἔχη, ὥστε μὴ χρεῖαν εἶναι μηδεμίαν ἄλλην ἐν αὐτῷ ζητεῖν τελειότητα, κακῶς φρονεῖν τε καὶ λέγειν ἡγητέον τὸν τοιοῦτον καὶ ἔξω τοῦ τῆς ἐπιστήμης ὀρθοῦ λόγου· διατ(θε)ται (γὰρ) αὐτὴν ραῦλος περὶ αὐτήν, καὶ ἅπερ οὐκ οἶδε, ταῦτα λαλεῖ ὑπ' ἀμαθίας καὶ τοῦ μὴ θέλειν δοκεῖν μεταμαθεῖν τὴν ἀλήθειαν δι' ἀμέλειαν ἴσως καὶ τὸ ὑπερήφανος εἶναι, καὶ τις τῶν κακωδόξων· ἔχει γὰρ ἀνεπιγνώστως, ἵνα οὕτως εἴπω, καὶ ἀνεπιστημόνως τὰ κατὰ τὸ ψάλλειν ἐνεργῶν, καὶ λόγου παντός ἐκτός μελωδῶν, ὥς τῶν ἰδιωτῶν τις ἐπόμενος τῇ τοῦ μέλους ἀλόγως ἡχῇ. Ἐπεὶ, εἰ ἅπερ ὁ τοιοῦτος ὑπ' ἀμαθίας ἴσως ἐρεῖ, τὸ ὀρθὸν εἶχε μεθ' ἑαυτοῦ, οὐδεμία ἂν ἦν οὐδ' ἀνάγκη τοῦ τὸν μὲν Γλυκὺν Ἰωάννην πεποιημένον τὰς μεθόδους τῶν κατὰ τὴν ψαλτικὴν θέσεων, τὸν δὲ Μαιστορα Ἰωάννην μετ' αὐτὸν τὴν ἐτέραν μέθοδον τῶν Κρατημά-

των καὶ τὴν ἑτέραν τῶν Στιχηρῶν· ἔδει γὰρ καὶ τούτους λοιπὸν καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας ἀρκεῖσθαι ταῖς παραλλαγαῖς μόναις, καὶ μηδὲν τι περαιτέρω πολυπραγμονεῖν, μηδὲ περιεργάζεσθαι μήτε περὶ θέσεων, μεθ' ὁδοῦ, μήτε ἄλλης ἡστινουσούν ιδέας τεχνικῆς. Γίνωσκε γὰρ, ὅτι τὰς προειρημένας τῶν θέσεων μεθόδους οὐκ ἐποίησαν οὗτοι διὰ τὸ ψάλλειν ταύτας ὡς μαθήματα, ἀλλ' ὥσπερ ὅρον τινὰ καὶ κανόνα τιθέντες καὶ νομοθετοῦντες, ἐκείνου δῆλοί εἰσιν, μὴ ἀρκούμενοι κατὰ τὴν ψαλτικὴν μόναις ταῖς λεγομέναις παραλλαγαῖς, μηδὲ τοὺς ὑστέρους ἡμᾶς ἀρκεῖσθαι βουλόμενοι, καὶ διὰ τοῦτο ποιοῦντες, ἅπερ φθάσαντες εἰρήκαμεν, ἵνα πρὸς αὐτὰ βλέποντες οἱ μετ' αὐτοὺς ὡς πρὸς τι παράδειγμα, αὐτοὶ τε μὴ ἔχειν ὑπερβαίνειν τε τοὺς τοιούτους ὅρους τε καὶ κανόνας, καὶ τοῖς λοιποῖς ἅπασιν, ἔσοι δὴ καὶ βούλονται κατὰ τὸ ψάλλειν ἐνεργεῖν, τῶν τοιούτων ὑφηγηταὶ γίνωνται. Θέσις γὰρ γίγνεται ἢ τῶν σημαδίων ἔνωσις· καὶ καθὼς γὰρ ἐν τῇ γραμματικῇ τῶν κατὰ στοιχείων ἢ ἔνωσις συλλαβισθεῖσα ἀποτελεῖ τὸν λόγον, τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ τὰσημεῖα τῶν φωνῶν ἐνοῦνται ἐπιστημόνως καὶ ἀποτελοῦσι τὸ μέλος, καὶ λέγεται τὸ τοιοῦτον Θέσις.

Ἄλλὰ μηδὲ τὸν δρόμον, ὃ οὗτος, τῆς μουσικῆς ἀπάσης τέχνης καὶ τὴν μεταχείρισιν ἀπλὴν τινὰ νομίσῃς εἶναι καὶ μονοειδῆ· ὥστε τὸν ποιήσαντα στιχηρὸν καλοφωνικὸν μετὰ θέσεων ἀρμοδίων, μὴ μέντοι γε καὶ ὁδὸν στιχηροῦ τηρήσαντα, καλῶς ἡγεῖσθαι τοῦτον πεποιημέναι, καὶ τὸ ποιηθὲν ὑπ' αὐτοῦ καλὸν ἀπλῶς εἶναι, καὶ μῶριον παντὸς ἀνεπίδεκτον . . . ἐπεὶ εἰ καὶ μετὰ ποίησιν στιχηροῦ τὸ ὑπ' αὐτοῦ γινόμενον οὐκ ἔχει τὸ . . . ὅτι οὐκ ἔστιν ἀνεπίληπτον. Μὴ τοίνυν νόμιζε ἀπλὴν εἶναι τὴν τῆς ψαλτικῆς μεταχείρισιν, ἀλλὰ ποικίλην τε καὶ πολυσχεδῆ, καὶ πολὺ τι διαφέρειν ἀλλήλων γίνωσκε τὰ Στιχηρὰ καὶ τὰ Κατανοκτικά, καὶ τὰ Κρατήματα, καὶ τὰς μεταχειρίσεις αὐτῶν, καὶ τὰ λοιπά, περὶ ἧς ἡ τέχνη καταγίνεται· ἄλλη γὰρ ὁδὸς καὶ μεταχειρίσεις στιχηροῦ, καὶ ἄλλη κρατήματος, ἄλλη χερουβικοῦ, καὶ ἄλλη ἀλληλουαρίου, καὶ ἄλλη μεγαλυναρίου, καὶ ἑτέρα τῶν οἰκων. . . . ἔνθεν τοι καὶ τοῖς καλοφωνικοῖς στιχηροῖς οἱ τούτων ποιηταὶ τῶν κατὰ τὰ ἰδιόμελα μελῶν οὐκ ἀπολείπονται, ἀλλὰ κατ' ἴχνος ἀκριβῶς ἀκολουθοῦσιν αὐτοῖς καὶ αὐτῶν μέμνηνται· ὡς γοῦν ἐν μέλεσι διὰ μαρτυρίαν καὶ τῶν ἐκεῖσε μελῶν ἕνια παραλαμβάνουσιν ἀπαρχαλλάκτως, καθάπερ δὴ καὶ ἐν τῷ Στιχηροκρίῳ ἔκκεινται, καὶ τὸν ἐκεῖσε πάντα δρόμον παρ' ὅλον τὸ ποίημα πρέχουσιν ἀμετατρέπτι, καὶ τῷ πρῳτέρῳ τε τῶν ποιητῶν αἰεὶ ὁ δεύτερος ἔπεται, καὶ τούτῳ ὁ μετ' αὐτόν, καὶ πάντες ἀπλῶς τῆς ἀπλανοῦς ἔχονται τῆς τέχνης ὁδοῦ.

ὅτι δὲ ταῦθ' οὕτως ἔχει, καθάπερ ἐγὼ φημι, νῦν δῆλον ἐντεῦθεν· ὁ γὰρ χαριτώνυμος μαῖστωρ ὁ Κουκουζέλης ἐν τοῖς Ἀναγραμματισμοῖς αὐτοῦ τῶν παλαιῶν οὐκ ἐξίσταται στιχηρῶν, ἀλλὰ κατίει τούτοις ἀκολουθεῖν, δυνάμενος ἂν πάντως καὶ αὐτός, ὡς οἱ νῦν, καὶ πολὺ μᾶλλον εἶπερ οὗτοι, μέλη μόνον ποιεῖν ἴδια, μηδὲν τι κοινωνοῦντα τοῖς πρωτοτύποις αὐτῶν στιχηροῖς. ἀλλ' εἰ οὕτως ἐποίει, οὔτε καλῶς ἂν ἐποίει, οὔτε τῆς ἐπιστήμης προσηκόντως ποιεῖν ἐδόκει· διὸ καὶ κατ' ἀκριβείαν τοῦ τῶν παλαιῶν στιχηρῶν ἔχεται δρόμου, καὶ αὐτῶν οὐ πᾶν τι ἐξίσταται τοῖς τῆς ἐπιστήμης νόμοις πειθόμενος· καὶ τοῖς κατανυκτικοῖς δὲ τὸν πρὸ αὐτοῦ τέχνη εὐδοκιμήσαντα μιμεῖται ὁ μετ' αὐτόν· καὶ ἐν τοῖς Κρητήμασι καὶ ἐν τοῖς Χερουβικοῖς ὕμνοις ὁμοίως· κομματιαστῶν γὰρ τῶν ἐν αὐτοῖς μελῶν ὄντων, εὗροι τις ἂν τοὺς πάντας ποιητὰς σκεπόμενος ἀκριβῶς, ἐπίσης τε χρωμένους αὐτοῖς καὶ συμφωνοῦντας ἑλλήλοις. οὐ μὲν δὴ ἄλλα καὶ ἐν τῷ Μεγάλῳ Ἑσπερινῷ τῷ αὐτῷ χρῶνται κανόνι καὶ τῇ αὐτῇ συνειθείᾳ· καὶ τῷ Πολυελέῳ δὲ καὶ τοῖς Ἀντιφώνοις λεγομένοις, καὶ τοῖς Οἴκοις ὁμοίως. τῶν Οἴκων δὲ πρῶτος ποιητὴς ὁ Ἀνεώτης ὑπῆρξε, καὶ δεύτερος ὁ Γλυκός, τὸν Ἀνεώτην μιμούμενος· ἔπειτα τρίτος ὁ Ἡθικός ὀνομαζόμενος, ὡς διδάσκαλος ἐπόμενος τοῖς προειρημένοις δυσὶν, καὶ μεθ' ἀπάντων αὐτῶν ὁ χαριτώνυμος Κουκουζέλης, ὅς καὶ μέγας τῷ ὄντι διδάσκαλος ἦν, καὶ οὐδενὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ παραχωρεῖν εἶχε τῆς ἐπιστήμης· εἶπετο οὖν κατ' ἔχνος αὐτοῖς, καὶ οὐδὲν τι τῶν ἐκείναις δοξάντων καὶ δοκιμασθέντων καλῶς δεῖν ᾔετο καινοτομεῖν, διὸ οὐδ' ἐκαινοτόμησεν· οὐδὲ Λαμπαδάριος Ἰωάννης, τούτων ὕστερος ὢν, καὶ κατ' οὐδὲν ἐλαττούμενος τῶν προτέρων, καὶ αὐταῖς λέξεσι γράφων ἴδιᾳ χειρὶ ἔφη, μιμεῖσθαι κατὰ τὸ δυνατόν τὸν παλαιόν· Ἀκάθιστον, καὶ οὐκ ἠσχύνετο γράφων οὕτως, εἰ μὴ μᾶλλον καὶ ἐσεμνύνετο, καὶ τοῖς λοιποῖς ὥσπερ ἐνομοθέτει διὰ τοῦ κατ' αὐτὸν ὑποδείγματος τοῦ τῶν παλαιότερων ζήλου μηδύλως ἐξίστασθαι, μηδὲ καινοτομεῖν δέ τι παρὰ τὰ καθάπαξ δόξαντα καλῶς ἔχειν αὐτοῖς, καὶ καλῶς γε ποιῶν. Ἐκεῖνός τε οὕτως ἐφρόνει, καὶ φρονῶν ἔλεγε, καὶ λέγων οὐκ ἐψεύδετο· ἀλλὰ τοὺς παλαιούς ἐμιμεῖτο, τοὺς τῇ ἐπιστήμῃ ἐνδιαπρέψαντας· καὶ ἡμεῖς, εἰ γε μὴ μέλλοιμεν τῆς κατ' ἐπιστήμην ἀκριβείας διαμαρτάνειν, ποιεῖν οὕτω προσήκει, καὶ ποιοῦντας μεμψαιτ' ἂν ὀρθῶς οὐδαίς, εἰ μὴ ἐπαινέσειεν. εἰ δὲ καγὼ ταῦτα ποιῶ, καὶ τῆς τῶν παλαιῶν μιμήσεως οὐκ ἀφίσταμαι, οὐδ' ἐκστήσομαι, ἕως ἂν τῶν τοιούτων ὑγιαίνοντι κριτηρίῳ δύνωμαι χρῆσθαι, ἐγὼ μὲν οὐκ ἂν εἰ-
ποιμι, τὴν ἀλαζονίαν καὶ τὸν τύπον ἀποπεμπόμενος· ἄλλοι δέ, οἷς

τούτων τε ἐμέλησε, καὶ γὰρ ἡ ἀλήθεια παρὰ πάντων περιίληται, κρινούσι τε καὶ ἐροῦσιν. εἶδες ὥς οἱ πρὸ ἡμῶν διδάσκαλοι πάντες σύμφωνοι ἦσαν ἀλλήλοις καὶ ἑαυτοῖς, καὶ οὐδὲν ἐν οὐδενὶ διεφέροντο, τῷ πρωτοτόπῳ κανόνι τῆς ἐπιστήμης ἐπόμενοι. ἀλλ' ἐν-κῦθα ἱκανῶς ἡμῖν εἴρηται· καὶ περὶ τῶν τῆς ψαλτικῆς λοιπῶν κεφαλαιῶν διαλυφόμεθα· ταῦτα δὲ τὸν ἀριθμὸν εἰσιν ἑξ, οὐ παρὰ πάντων μὲν γινώσκόμενα, πᾶσι δ' ὀφειλόμενα γινώσκεισθαι, τοῖς γε τῆς ἐπιστήμης τῆς τούτης ἀντιποιουμένοις.

Πρῶτον τοίνυν ἐστὶ τὸ ποιεῖν τινα θέσεις προσηκούσας καὶ ἀρμοδίας, ἐπόμενον τῷ ὄρῳ τῆς τέχνης.

Δεύτερον τὸ μὴ ἐγκύπτοντα τῷ βιβλίῳ καὶ ὁρῶντα, ἀλλὰ καὶ βιβλίου χωρὶς γράφειν ἀσφαλῶς καὶ ὥς ἡ τέχνη βούλεται, ὅ,τι ἂν τις ἐπιτάξει γράφειν.

Τρίτον τὸ ἀμελετήτως, μὴ προδιασκεψάμενον, ἀλλ' ἅμα τῷ θεᾷ φασθαι, δύνασθαι παντοῖα ψάλλειν μαθήματα, παλαιὰ τε καὶ νέα, τοῦ ἀπταιστοῦ πάντως ἐχόμενον.

Τέταρτον τὸ ἀμελετήτως ψάλλειν μὲν αὐτόν, ἄλλου δὲ τὸ ψαλλόμενον γράφειν τε καὶ ψάλλειν ὁμοίως ἐκείνῳ.

Πέμπτον τὸ παντοῖα ποιεῖν ποιήματα ἢ καθ' ἢ καὶ ἐξ ἑτέρων ἐπιτάγματος, καὶ μετὰ μελέτης καὶ τῆς τούτης ἐκτός.

Ἑκτον καὶ τελευταῖον ἡ τῶν ποιημάτων κρίσις ἐστίν· ἥτις ἐστὶν ἴσως μὲν καὶ τὸ δύνασθαι κρίνειν τὸ ποιηθὲν καθ' ὅ,τι τε καλῶς ἂν ἔχοι καὶ ἀσφαλῶς, καὶ καθ' ὅ,τι μὴ· ἴσως δὲ καὶ τὸ δύνασθαι γνωρίζειν ἀπὸ μόνης τῆς ἀκοῆς τὸ τοῦ δεινοῦ ποίημα, ὅπερ δὴ καὶ κἀλλιστόν ἐστι πάντων τῶν ἐν τῇ τέχνῃ.

Τούτων τῶν εἰρημένων κεφαλαιῶν ὁ τὴν ἐπιστήμην ἔχων, καὶ δυνάμενος ὥς ἡ τέχνη βούλεται χρῆσθαι αὐτοῖς, διδάσκαλος ὢν τέλειος λοιπὸν ποιητῶν τε ποιημάτων, καὶ γραφέτω καὶ διδασκέτω καὶ ψήφους κρίνων ἐξαγέτω περὶ τε τῶν οἰκείων καὶ περὶ ὧν ἄλλοι ποιοῦσι, μᾶλλον δὲ περὶ τούτων· τὰ γὰρ ἴδια αὐτὸς μὲν ἀκολουθῶν τῇ τέχνῃ συνθέσει, τῶν δὲ περὶ αὐτῶν ἔξουσιν ἕτεροι ψῆφον. διὰ τὸ τὴν εὐνοίαν πεφυκέναι μὴ ἀδεχάστους ἐξάγειν τοὺς ψήφους, αὐτὸν δὲ εὖνως ἔχειν τοῖς ἑαυτοῦ, καὶ ὅποῖα τύχῃσιν ὄντα. ὁ δὲ μήτε τὴν ἐπιστήμην αὐτῶν ἔχων, μήτε διὰ τοῦτο δυνάμενος αὐτοῖς χρῆσθαι, σιγάτω λοιπὸν, τοῦτο βέλτιον ἡγησάμενος τε καὶ ἀσφαλέστερον· ἢ εἰ μὴ σιγᾶν βούλοιτο, τοῦτο δὲ δήποθεν ἐξέσται τῷ βουλευμένῳ πάντα, ἀλλὰ μὴ κρίνειν τὰ ἑτέρων ἐπιχειρήτω, εἰδὼς ὥς οὐδένα δύνησεται πείσειν φαῦλον ὥς αὐτὸς ἐστὶν ἐκόντα γενέσθαι, καὶ νομίζειν ἅπερ αὐτὸς γενόμενος.

Περὶ μὲν δὴ τούτων ἀρκεῖ τοσαῦτα· λοιπὸν δ' ἡμῖν ὁ περὶ φθορῶν λόγος· ἀλλ' ὥς ἂν τοῖς πᾶσιν εὐληπτος ᾖ, πρὸς τὸ ἀπλούστερόν τε καὶ ἀσφαλέστερον μεθοδεύσομεν· ἔχει δὲ οὕτως.

Ἐρωτ. Τί ἐστὶ φθορά, καὶ διακτί τίθεται, καὶ εἰς ποῖον εἶχον καταλήγει μία ἐκάστη τῶν φθορῶν;

Ἀποκ. Φθορά ἐστὶ τὸ παρ' ἐλπίδα φθεῖρειν τὸ μέλος τοῦ ψαλλομένου ἤχου καὶ ποιεῖν ἄλλο μέλος καὶ ἐναλλαγὴν μερικὴν ἀπὸ τοῦ ψαλλομένου ἤχου κτλ. κτλ. κτλ.

Ἦτε πολλαχοῦ ἐφθαρμένῃ, εἰσαγωγὴ καὶ τὸ περὶ φθορῶν τοῦ Χρυσάνθου κέκτηνται ἀποχρῶσαν ἀξίαν καὶ σπουδαιότητα· ἡ μὲν εἰσαγωγὴ, εἰ καὶ ἐν τισιν διεστραμμένη κατὰ τὸ λεκτικὸν ὑπὸ τοῦ ἀμαθοῦς ἀντιγραφέως, διὰ τὰ ἐν αὐτῇ γνωριζόμενα ἡμῖν, τὸ δὲ περὶ φθορῶν μετὰ πολλῶν παραδειγμάτων, ἐκ τῶν μελωδιῶν τῶν διαπρεπεστέρων μελωδῶν καὶ μελουργῶν εἰλημένων, ἀποτελεῖ σχεδὸν τὸ ἡμῖν σπουδαῖον μέρος τῆς ἱερᾶς τῶν Βυζαντινῶν μελοποιίας. Εὐτυχῶς δὲ καὶ αἱ ἐν τῇ εἰσαγωγῇ ἀναφερόμεναι μέθοδοι τῶν στιχηρῶν καὶ λοιπῶν εἰδῶν τῆς μελοποιίας σώζονται ἐν τισι μ. χειρογράφοις· ταῦτα δὲ μετὰ τῶν ἀπειραριθμῶν μελωδιῶν ἀπὸ τῶν πρώτων αἰώνων μέχρι τῆς ἀλώσεως εἶνε ἀποχρῶντα πρὸς γνῶσιν τῶν κανόνων καὶ ὁρίων τῶν διαφόρων εἰδῶν τῆς ἐκκλησιαστικῆς μελοποιίας. Ἡ εἰσαγωγὴ αὕτη τοῦ Χρυσάνθου μαρτυρεῖ ἀποχρῶντως ἀποδεικνύουσα, ὅτι ἡ ἐκκλησία οὐ μόνον εἶχε ὠρισμένα συστήματα καὶ τρόπους μελοποιίας προσήκοντα τῇ ἱερότητι τοῦ ναοῦ, καὶ ὅτι οἱ κανόνες τῆς ἱερᾶς μελοποιίας ἐτηροῦντο αὐστηρῶς καὶ ἀκριβῶς μέχρι τῆς ἀλώσεως, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἐκέκτητο μέγιστον πλοῦτον, διασωθέντα ἐν ὑπερδισχιλίαις μουσικοῖς χειρογράφοις, ἡ δὲ τέχνη τοῦ τε μελοποιεῖν καὶ ψάλλειν ὀρθῶς καὶ κανονικῶς εὗρίσκετο ἐν ἀνθηροτάτῃ καταστάσει, καὶ ἐτύγγαζεν αὐτοκρατορικῆς θεραπείας καὶ αὐστηρᾶς πάντοτε ἐπιτηρήσεως. Ταῦτα δὲ θέλουσι καταστήσαι, ἐλπίζομεν καὶ πιστεύομεν, προσεκτικωτέρους τοὺς ἀρμοδίους, καὶ δὲν θέλουσιν ἐπιτρέψει νὰ ἰσχύῃ ἐπὶ πλέον τὸ τοῦ Συγγραφέως «ἀμαθία θρόσος ἐμβάλλει» ἐν τῇ πληρεστάτῃ σημασίᾳ αὐτοῦ, ἀλλὰ θέλουσι ταχθεῖ καὶ ὑπερμαχήσει ὑπὲρ τῆς τελείας νίκης καὶ δεσποτείας τοῦ «Λογισμὸς δὲ ὄκνον», οὐδὲ θέλουσιν ἐξακολουθεῖ νὰ πιστεύωσιν ἀβασανίστως καὶ ἀναποδείκτως, ὅτι ἡ σήμερον ἱερὰ μουσικὴ εἶνε πράγματι βυζαντινὴ, ὅπερ ψευδίστατον, ἥτις εἶνε αὐτοσχεδίασμα ἄτεχνον, καὶ ἄρρυθμον δημιούργημα ἀμαθῶν ἱεροψαλτῶν ἀπὸ τοῦ 1790, νεπίου καὶ βρέφους ἡλικίαν ἔχον, ἄλλως πε καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ῥητὴν ὁμολογίαν τοῦ Χρυσάνθου (ἐνὸς τῶν

τριῶν γνωστῶν τοῦ τραγελαφικοῦ τούτου συστήματος τῆς σήμερον
 ἱερᾶς μουσικῆς δημιουργῶν), λέγοντός ἐν τῇ «Εἰσαγωγῇ εἰς τὸ θεωρη-
 τικὸν καὶ πρακτικὸν τῆς μουσικῆς» (Παρίσιος 1812 παρὰ Rignaux):
 «Ἀνοήτως τινὲς τὸ ἐζήτησαν θέλοντες νὰ παραβάλλωσι τὴν μουσικὴν
 ΜΑΣ μὲ τὴν εὐρωπαϊκὴν· μόλις ἐβγῆκεν ἀπὸ τὰ ΣΠΑΡΓΑΝΑ, καὶ ἐρω-
 τῶσι διὰ τί δὲν ἔχει ἀνδρικὴν ἡλικίαν». Ἀλλὰ περὶ τῆς σήμερον
 ἱερᾶς μουσικῆς, ὅτι παντελῶς διάφορος τῆς γνησίας βυζαντινῆς ὑπάρ-
 χει κατὰ τε τὴν θεωρίαν καὶ κατὰ τὴν εὐρυθμίαν, διεξοδικῶς
 ἐπραγματεύθημεν. ἤδη ἐν τρισὶ πραγματείαις, καὶ θέλομεν ἐπανέλθει
 πρὸς αὐτὴν διὰ τῆς δημοσιεύσεως μελωδιῶν διαφόρων αἰώνων. Οἱ ἀγυρ-
 τικῶς δὲ φωνασκοῦντες ἠδύναντο εὐκόλως νὰ πεισθῶσιν, ἐὰν εἶχον
 ἀγάπην πρὸς τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἐλάμβανον τὸν κόπον νὰ παραβάλλωσι
 τὰς σημερινὰς μελωδίας πρὸς τὰς πρὸ τῆς ἀλώσεως, ὧν οὐ μόνον τὰ
 μεγέθη καὶ ῥυθμικὰ σχήματα τῶν ποδῶν ὡς καὶ τὸ μέλος, ἀλλὰ καὶ
 ἡ κωλικὴ διαίρεσις τῶν περιόδων εἶνε παντελῶς διάφορος, ἐν ᾧ κυρίως
 ἡ οὐσία, τὸ καλὸν παντὸς τεχνουργήματος καὶ εὐπρεπὲς ἔγκειται·
 ὅπου συμμετρία, μετρίότης καὶ εὐρυθμία τῶν κώλων καὶ περιόδων δὲν
 ὑπάρχει, ἐκεῖ οὐδὲ καλόν. Ἡ σημερινὴ ἄτεχνος ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ
 παραβάλλομένη πρὸ τὴν ἑντεχνον πρὸ τῆς ἀλώσεως, εἶνε οὐχὶ μόνον
 ἀπειρόκαλον αὐτοσχεδιάσμα, ἀλλὰ καὶ πτωχιστάτη· ἐλλείπει ἐξ αὐτῆς
 ἅπαντα ἡ ᾠσματικὴ ὑμνωδία, συγκειμένη ἐξ ἀντιφώνων, ὅπερ ἦν τὸ
 ἀρχαῖον σύστημα τῆς ἱερᾶς μουσικῆς μέχρι τοῦ ἰγ' αἰῶνος καὶ ἡ μουσικὴ
 τῶν κοσμικῶν ἐκκλησιῶν· ἐλλείπουσιν αἱ Δοξαὶ μεγάλαι τε καὶ μικραί,
 ἑντεχνοὶ καὶ ἀπλοὶ, οἱ Ἀναγραμματοῖς τῶν στιχηρῶν, καὶ οἱ τῶν
 ψαλμῶν καὶ οἱ τῶν εἰρμῶν αἱ Περισσαί, οἱ Καλοφωνικοὶ σίχοι, τὰ Ἀνα-
 φωνήματα, τὰ Ἀλλάγματα, τὰ Κατανυκτικά, τὰ Ὁργανικά, τὰ
 Πανηγυρικὰ Ἐπιφωνήματα, οἱ Οἴκοι, τὰ ἀπὸ χοροῦ ἰσοτόνως ἀδό-
 μενά, τὰ ἀπὸ χοροῦ κατ' ἀντιφώνίαν (διὰ πασῶν συμφωνίαν) μετὰ τῶν
 εὐφυννίων, καὶ τὰ ἀπὸ χοροῦ μετὰ βαστακτῶν ψαλλόμενα, τὰ Κα-
 λοφωνικὰ στιχηρὰ καὶ οἱ καλοφωνικοὶ εἰρμοὶ (σύστημα εὐμελές)
 τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ, ἅπαν τὸ εὐρυθμον σύστημα τῶν στιχηρῶν καὶ
 εἰρμῶν τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ (τοῦ 8ου αἰῶνος), αἱ ἐξ ἀντιφώνων συγ-
 κείμεναι ἀκολουθίαι τῶν ᾠσματικῶν ἐσπερινῶν καὶ τῶν ᾠσματικῶν
 ὀρθῶν, οἱ Ἀναποδισμοὶ καὶ οἱ Ἀναγραμματοῖς τῶν ψαλμῶν καὶ
 στιχηρῶν, τὰ ἐπὶ νίκαις ἀδόμενα, καὶ τὰ Πρακλητικά, ὧν τὰ κεί-
 μενα ἀνέκδοτα. Ταῦτα δὲ πάντα εἰσὶν εἶδη καὶ τρόποι μελοποιίας,
 διαφέροντα ἀλλήλων κατὰ τὴν σύνθεσιν, καὶ τὴν μεταχείρισιν ποι-
 κίλην ἔχοντα, ὡς ὁ Χρυσάφης ὀρθῶς ἀποφαίνεται ἐν τῇ εἰσαγωγῇ

αὐτοῦ, τὰ ὅποια ὅμως ἢ παράδοσις δὲν ἠδυνήθη νὰ διασώσῃ, ἀλλὰ μόνον ὑπερδισχίλια μουσικὰ χειρόγραφα ἐν ταῖς διαφόροις βιβλιοθήκαις ἀνεκμετάλλευστα ἐναποκείμενα.

Β. Τὸ ὑπ' ἀριθ. 45 (78) φυλ. 816, χάρτου λεπτοῦ, κάλλιστα καὶ εὐκρινέστατα γεγραμμένον τῇ εἰσηγήσει τοῦ Νέων Πατρῶν, χρονολογίας 1756, περιέχει μὲν ἀπάσας τὰς μελωδίας τοῦ πρώτου χειρογρ. ἐσπερινοῦ, ὀρθρου καὶ λειτουργίας, εἶνε δὲ πολὺ πληρέστερον, ἅτε πλουσιώτερον κατὰ $\frac{5}{8}$ περιέχει προσέτι τὰς μελωδίας τοῦ Νέων Πατρῶν καὶ τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ Βαλασίου ἱερέως καὶ Σκευοφύλακος τῆς Μ. Ἐκκλησίας, καὶ πολλῶν ἄλλων πρὸ καὶ μετὰ τὴν ἄλωσιν μέχρι Πέτρου τοῦ εὐτυχοῦς (τοῦ τουρκιστὶ ἐπονομαζομένου Μπερεκέτου).

Γ. Τὸ ὑπ' ἀριθ. 46 (79) φυλ. 242, ἐπιγράφεται Στιχηράριον καλόφωνον (εὐμελὲς σύστημα) ποιηθὲν παρὰ Γερμανοῦ Νέων Πατρῶν· περιέχει ἅπαντα τὰ ἰδιόμελα στιχηρὰ τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ, ἦτοι τῶν 12 μηνῶν καὶ τὰ τοῦ Τριωδίου καὶ Πεντηκοσταρίου καὶ τὰ Δοξαστικά τῆς Ὀκτωήχου, καὶ πρὸς τούτοις ἅπαντα τὰ αὐτόμελα (πρὸς ἃ τὰ καλούμενα προσόμοια ᾄδονται) τοῦ Τριωδίου (τὰ τοῦ Ἰωσήφ καὶ Θεοδώρου τῶν Γραπτῶν καὶ τὰ τοῦ Ῥωμανοῦ τοῦ μελωδοῦ), ὧν αἱ μελωδίαὶ δὲν ὑπάρχουσιν ἐν τῇ σήμερον ἱερᾷ μουσικῇ· τὰ σημεῖα εἶνε μὲν μικρότατα, ἀλλ' εὐδιάκριτα· ἐγράφη τῷ 1796 ἐν Σκοπέλῳ ὑπὸ τοῦ ἱερέως Δαβίδ. Ὁ Νέων Πατρῶν Γερμανός, διδάσκαλος τοῦ Βαλασίου, ἠκμαζε περὶ τὰ μέσα τοῦ 17 αἰῶνος, καὶ ἦτο ὡς ἐκ τῶν μελωδίων αὐτοῦ ἀποδεικνύεται, εἰς τῶν διαπρεπεστέρων μετὰ τὴν ἄλωσιν μελοποιῶν, καὶ ἐπὶ μέρους εἰδήμων εἰσέτι τῶν κανόνων τῆς ἱερᾶς μελοποιίας κατὰ τὰς ἀνωτέρω ἐκτεθείσας ἀπαιτήσεις τοῦ Χρυσάφου. τὸ στιχηράριον ἐν μέρει ἐμελοποίησεν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ στιχηραρίου τοῦ ὀγδόου αἰῶνος, δεύτερος μετατρέψας αὐτὸ ἐλευθέρως ἀπὸ τοῦ εὐρύθμου εἰς τὸ εὐμελὲς σύστημα πρὸς μονωδίαν, ἅτε τῶν χορῶν ἐκλιπόντων ἦδη· αἱ μελωδίαὶ εἰσι κανονικαὶ καὶ ἐκκλησιαστικαὶ εἰσέτι, φέρουσαι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον βυζαντινὸν χαρακτῆρα, τηρουμένων τῶν συμμετριῶν καὶ νόμων τῆς εὐρυθμίας, καὶ τὰ μέλη ἡδιστα μὲν, οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ὁμῶς σχέσιν καὶ ὁμοιότητά τινα ἔχοντα πρὸς τὰ σήμερον ἄρρυθμα αὐτοσχεδιάσματα, οὔτε κατὰ τὸ μέλος, οὔτε κατὰ τὴν εὐρυθμίαν τ. ἔ. τὴν μελικὴν κωλομετρίαν, οὔτε πρὸς τὸ ὕφος τε καὶ ἦθος καθόλου.

Δ. Τὸ ὑπ' ἀριθ. 83, φυλ. 314, γεγραμμένον ὑπὸ Χρυσάνθου ἱερομονάχου ἐκ Κύπρου ἐν Ζακύνθῳ τῷ 1740, καὶ περιέχον τὰ ἰδιόμελα τοῦ Τριωδίου μόνον καὶ Πεντηκοσταρίου μεμελοποιημένα ὑπὸ Χρυ-

σάφου τοῦ νέου, πρωτοψάλτου τῆς Μ. Ἐκκλησίας, ἐν μέρει ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ στιχηραρίου τοῦ 8ου αἰῶνος· ὁ νέος οὗτος Χρυσάφης ⁽¹⁾ (οὗ τὸ κύριον ὄνομα καὶ ἐπώνυμον εἶνε Κωνσταντῖνος Ἱερεὺς ὁ Φλογγῆς) μετωνομασθεὶς οὕτως, ὡς ἐφάρμιλλος τοῦ πρὸ τῆς ἁλώσεως ἀνωτέρω εἰρημένου, ἔζη μετὰ τὴν ἁλωσιν καὶ πρὸ τοῦ Γερμανοῦ Νέων Πατρῶν περὶ τὰς ἀρχὰς Ἰσως τοῦ 13' αἰῶνος· αἱ μελωδίαὶ τῶν στιχηρῶν αὐτοῦ εἶνε ἐπίσης μετὰθασίς ἐκ τοῦ εὐρύθμου εἰς τὸ εὐμελές σύστημα, καὶ τηροῦσι μέσθην τάξιν μετὰξὺ τοῦ στιχηραρίου τοῦ 8ου αἰῶνος καὶ τοῦ καλοφώνου στιχηραρίου τοῦ Νέων Πατρῶν. Ὁ αὐτὸς δὲ νέος Χρυσάφης ἐμελοποίησε καὶ τὰ στιχηρὰ τῆς ὁκτωήχου καὶ τὰ ἰδιόμελα τῶν μηναιῶν κατὰ τὸ εὐμελές σύστημα, σωζόμενα ἐν πολλοῖς μουσικοῖς χειρογράφοις· αἱ μελωδίαὶ καὶ τοῦτου εἰσὶν εἰσέτι κανονικαὶ καὶ ἐκκλησιαστικαί, φέρουσι ὅπως οὖν βυζαντινὸν χαρακτῆρα, καὶ τηροῦσιν τοὺς νόμους τῆς εὐρυθμίας, οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ὁμῶς σχέσιν καὶ ὁμοιότητα κατὰ τε τὸ μέλος καὶ τὴν μελικὴν κωλομετρίαν ἔχουσι πρὸς τὰ ἄτεχνα σημερινὰ αὐτοσχεδιάσματα.

Ὁ νέος Χρυσάφης, ὁ Γερμανὸς νέων Πατρῶν καὶ ὁ Βαλασίος, ἐγκρατεὶς τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς, ὡς ἐξ ἀνεκδότων στιχηρῶν αὐτῶν φαίνεται, εἶνε οἱ μᾶλλον ἄξιοι λόγου ὡς γόνιμοι καὶ ἐγγράμματοι τελευταῖοι μελοποιοὶ τῆς ἐκκλησίας μετὰ τὴν ἁλωσιν, ὡς μελωδοὶ καὶ μελουργοί· αἱ μελωδίαὶ αὐτῶν ἔχουσιν εἰσέτι συνηνωμένον τὸ καλὸν καὶ ἡδύ, καὶ ἀνήκουσιν ἅπασαι εἰς τὸ εὐμελές σύστημα· τινὲς δὲ τῶν τοῦ Βαλασίου, μελοποιήσαντος καὶ ἅπαντας τοὺς εἰρμούς κατὰ τὸ εὐμελές σύστημα, εἶνε ἡδιστά μὲν, ἥττον δὲ ἐκκλησιαστικαί· ἀνάλογος δὲ σχέσις ὑπάρχει καὶ μετὰξὺ τῶν μελωδιῶν τοῦ νέου Χρυσάφου καὶ Γερμανοῦ νέων Πατρῶν· ἐντελῶς δὲ ἀπομακρύνονται τοῦ κανονικοῦ καὶ ὀρθοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὕφους μετὰ τουρκισμῶν καὶ περσισμῶν μεμιγμέναι αἱ μελωδίαὶ τοῦ ἀγραμμάτου ἱεροψάλτου Πέτρου τοῦ Εὐτυχοῦς (Μπερεκέτου), καὶ ἀπειρόκαλοι εἰσὶν αἱ τοῦ Δανιὴλ Πρωτοψάλτου. Μετὰ τοῦ Βαλασίου, ὅστις ἀναφέρεται ζῶν ἔτι κατὰ τὸ 1691 ἐν πατριαρχικῷ συγγιλίῳ Καλλινίκου τοῦ Β', καὶ ὑπὸ Μαυροκορδάτου τοῦ ἐξ ἀπορρήτων ὡς μέγας σκευοφύλαξ, συνθάπτονται

¹ Τοῦ νέου τούτου Χρυσάφου ἐν τῷ χειρογρ. Β ὑπάρχει καὶ τὸ ἐξῆς Παρχλητικὸν περιπαθέστατα μεμελοποιημένον : α* Ἰθι τοῦ πτωχοῦ λαοῦ σου τὴν κάκωσιν ἐπισκεψάμενος, τῇ συμπαθεστάτῃ δὲ καὶ κραταιᾷ σου χειρὶ δυνάμωσόν τὸν σταυροφόρον ἀνακτα κατὰ βλασφημῶν ἐχθρῶν ἐξελέσθαι σου τὴν περιούσιον κληρονομίαν, Χριστέ, ὡς φιλόανθρωπος.»

καὶ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔχνη τῆς βυζαντινῆς μελοποιίας καὶ γνώ-
σεως τῶν κανόνων τῆς ἱερᾶς μουσικῆς, ὡς καὶ τὰ ἀνωτέρω εἰρημένα
εἶδη τῶν μελωδιῶν καὶ τρόπων, καὶ διακόπτεται πᾶσα ἡ συνέχεια
καὶ σχέσις αὐτῆς πρὸς τὴν πρὸ τῆς ἀλώσεως. Ἐν τῷ μεταξύ ἐπέρ-
χεται οἶονεὶ στασιμότης, ἕως ὅτου ὁ ἀγράμματος ἱεροψάλτης Πέ-
τρος ὁ Πελοποννήσιος, πρωτοψάλτης τῆς Μ. Ἐκκλησίας καὶ συγ-
χρόνως ἀοιδὸς τῶν σουλτανικῶν ἀνακτόρων (Χερσίζ—κλέπτης ὑπὸ
τῶν Τούρκων ἐπικαλούμενος) περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος
διὰ προσταγῆς τοῦ Προύσης Μελετίου ἐμελοποίησεν ἅπασαν τὴν
ἐκκλησιαστικὴν ἀκολουθίαν καθ' ὅπως ἴδιον τρόπον καὶ σύστημα,
οὐδὲν κοινὸν ἔχον πρὸς τὸ πρὸ αὐτοῦ, ἀρξάμενος ἀπὸ τοῦ Ἀνα-
στασιματηρίου, ὅπερ ὀνομάζει σύντομον σύνθεσιν. Αἱ μελωδίαι αὐτοῦ
μονότοναι, ἄνευ εὐρύθμων τομῶν καὶ διακρίσεων, καὶ τὰ ἄρρυθμα
σχήματα τῶν ἀσυμμέτρων περιόδων μόνον ἐξ ἀγενῶν καὶ ταπεινῶν
προκαλεισματικῶν ποδῶν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους συνιστάμενα ἐν
τοῖς καλουμένοις εἰρμολογικοῖς ἰδίως, οὐδὲν πλέον κοινὸν ἔχουσι
πρὸς τὰς τοῦ Χρυσάνθου, Γερμανοῦ καὶ Βαλασίου, οὔτε κατὰ τὸ
μέλος, οὔτε κατὰ τὰς μελικὰς τομὰς καὶ διακρίσεις, οὔτε κατὰ
τὸν ἀριθμὸν τῶν εἰδῶν καὶ τρόπων, περιορισθέντα εἰς μόνον τὰ σή-
μερον· οὐδὲν γινώσκει περὶ εὐρυθμίας καὶ ἁρμονικῆς θεωρίας τῶν
Ἀρχαίων καὶ Βυζαντινῶν, καὶ πρῶτος εἰσήγαγεν ἐντελῶς τὴν
τουρκοπερσικὴν θεωρίαν, ἣν καλῶς ἐγίνωσκε, καὶ τὰς κλίμακας
αὐτῆς εἰς τὴν μουσικὴν τῆς ἐκκλησίας· αἱ μελωδίαι αὐτοῦ εἶνε σχε-
δὸν αὐτοσχεδιάσματα ἄτεχνα, μόλις ἐξελθόντα ἀπὸ τὰ σπάργανα
κατὰ τὴν ἀνωτέρω λίαν ἐπιτυχῇ ὁμολογίαν τοῦ Χρυσάνθου. Κρίνοντες
δὲ ἐκ τῶν χερουβικῶν καὶ κοινωνικῶν αὐτοῦ τε καὶ τῶν μετ' αὐτόν,
δυνάμεθα ἄνευ ὑπερβολῆς νὰ εἰπώμεν, ὅτι εἰσήγαγον οὐχὶ μόνον τὸ
ἄρρυθμον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἄπειρον ἐν τῇ τέχνῃ, οὗ δείγμα παρέσχε
ἡμῖν ὁ ἐνταῦθα μουσικὸς σύλλογος ἐν τῇ ἑορτῇ αὐτοῦ διὰ τοῦ ψευ-
δοδαμασκηνίου Κεκραρχαγίου, καὶ πρὸς ὃ ἰδιαίτους ἀγάπην καὶ
κλίσιν ἔχουσιν, ὡς φαίνεται, καὶ στοργὴν τρέφουσιν οἱ ἡμέτεροι ἱε-
ροψάλται. Ἄπασα ἡ σήμερον ἱερὰ μουσικὴ ἀκολουθεῖ τὸν τρόπον
τῆς μελοποιίας ταύτης, ἥτις μέχρι τῆς σήμερον μένει ἐν τοῖς σπαρ-
γάνοις, στρεβλωθεῖσα ἀνὰ τὸν χρόνον καὶ ἔτι μᾶλλον ἀπειρόκαλος
καὶ ἐκτρωματικὴ καταστάσα δι' ἀπειροκάλων προσθηκῶν καὶ σχοι-
νοτενῶν ἐπεκτάσεων, μεταβολῶν τε ἀτέχνων καὶ αὐτοσχεδίων ὑπὸ
τε τῶν τριῶν μεταρρυθμιστῶν κατὰ τὸ 1816, καὶ ὑπὸ τῶν ὕστερον
ἀμειβῶν ἱεροψαλτῶν μέχρι τῆς σήμερον. Ἄπασα ἡ ἀμύλλα τῶν ἀπὸ

τοῦ Πέτρου μέχρι τῆς σήμερον ἀναφανέντων ἀγγραμμάτων ἱεροφαι-
των ὡς μελοποιῶν τῆς ἐκκλησίας ἔγκαιτοι εἰς τε τὸ ἔμπαιρον καὶ εἰς
τὸ τίς νῦν εἰσαγάγῃ καὶ προσκυλλήσῃ περισσώτερον ξενότροπα καὶ
σχοινοτενέστατα μέλη εἰς τὰ αὐτοσχεδιάσματα ταῦτα τοῦ Πέτρου,
οἱ μὲν ἐν Κ/πόλει καὶ ἀλλὰχού τῆς Τουρκίας ἐκ Τουρκικῶν, οἱ δὲ ἐν
Ἀθήναις ἐσχάτως ἀναφανέντες αὐτοδίδακτοι καὶ αὐτοχειροτόνητοι
μεταρρυθμίσταί καὶ χορολέκται ἐκ Ζακυνθινῶν καντάδων καὶ θεα-
τρικῶν μελῶν, οἵτινες ἀγνοοῦντες ἑαυτοὺς καὶ οὐδὲ μέχρι τοῦ δέκα,
μεταφορικῶς καὶ ἐν παραβολῇ εἰπεῖν, νῦν ἀριθμήσωσιν ἀπταιστώ-
συνάμενοι, ἐκ δὲ τούτου θρασυνόμενοι, ἄνευ ὄντου ἀνέλαβον τὸ ἐρ-
γωδέστατον, κατ' αὐτοὺς δὲ λίαν εὐχερὲς ἔργον, νῦν λύσωσι καὶ δι-
δάξωσι ζητήματα ὑψηλοτέρως μαθηματικῆς, νῦν δημιουργήσωσι δῆ-
λον ὅτι καὶ οἰκοδομήσωσι Παρθενῶνας ἄνευ ἐλαχίστης ἀρχιτεκτο-
νικῆς καὶ χειροτεχνικῆς γνώσεως· δι' αὐτοὺς ἡ Ἀνατολή ἦτο καὶ
εἶνε ἡ γῆ τῶν θαυμάτων· ἐν αὐτῇ οἱ Βέρδαι καὶ Βάγνερ φυτρώνουσιν
αὐτομάτως, τὸ δὲ λεγόμενον, ὅαν τὰ μανιτάρια. Ἄλλοι δὲ ἐν μου-
σικαῖς σχολαῖς τῆς δύσεως ἐκπαιδευθέντες, καὶ ἱκανοὶ ὄντες εἰς τὸ
κανονικῶς ᾄδειν καὶ διευθύνειν, ἐπιχειροῦσι νῦν σφετερισθῶσι τὸ ἔργον
τοῦ μελοποιοῦ, μὴ εἰδότες ὅτι ἕτερον τὸ ποιεῖν καὶ ἕτερον τὸ ἐξαγ-
γέλλειν ἢ ἐκτελεῖν, ἕτερον ἀρχιτεκτόνων καὶ ἕτερον χειροτέχνης ἢ χει-
ριόρης· ἐπιχειροῦντες δὲ νῦν περιβάλλωσι τὰ ἔρρυθμα καὶ κακότεχνα
σημερινὰ αὐτοσχεδιάσματα διὰ μηχανικῆς καὶ ἀψύχου ἁρμονικῆς
πολυφωνίας κατὰ τοὺς κανόνους τῆς θεατρικῆς μουσικῆς, καὶ τὸ
ἔργον τοῦ μελοποιοῦ νοσφίζόμενοι, εἰσαγάγουσιν ἀνοίκεια καὶ ἀνάρμο-
στα τῇ ἱερότητι τοῦ ναοῦ, καθιστῶντες τὴν ἱερὰν μουσικὴν πᾶν
ἄλλο ἢ τοιαύτην, καταφρονοῦντες ἐν τῇ ἑαυτῶν οἴησει καὶ παρα-
βαίνοντες ἐξ ἀγνοίας τὸν πρώτιστον τῶν κανόνων, ὅτι πᾶν τὸ ἐν τῇ
ἐκκλησίᾳ γινόμενον, ἀπὸ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, τῆς ζωγραφικῆς καὶ
ἐκ τῆς μουσικῆς μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν σκευῶν ὀφείλει νῦν φέρῃ ἰδιόρ-
ρυθμὸν σχῆμα καὶ χαρακτῆρα, μηδὲν κοινὸν ἔχον καὶ ὅμοιον πρὸς
τὰ τοῦ ἔξω τῆς ἐκκλησίας βίου καὶ πρὸς τὰ τῆς κοινῆς χρήσεως, νῦν
εἶνε δὲ προσῆκον καὶ ἀρμόζον πρὸς τὴν ἱερότητα καὶ τὸ πνευματι-
κὸν τοῦ ναοῦ. Ἐὰν ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῶν σήμερον ἐκκλησιῶν ἐδελ-
τιώθῃ ἐπαισθητῶς, ὥσπερ καὶ ἡ ζωγραφικὴ, διὰ τῆς συστηματικῆς
διδασκαλίας, μελέτης καὶ ἀπομιμήσεως τῶν σωζομένων βυζαντινῶν
ἐκκλησιῶν καὶ βυζαντινῶν ζωγραφιῶν, καὶ ὡς πρὸς τὴν μουσικὴν
ὀφείλομεν νῦν ἀκολουθήσωμεν τὴν αὐτὴν ὁδὸν· ὑπερδυσχίλια δὲ μου-
σικὰ χειρόγραφα, περιέχοντα ἀπειραρίθμους μελωδίας ἀπὸ τῶν πρῶ-

των αἰώνων μέχρι τῆς ἀλώσεως, εἶνε ὑπεραποχρῶντα πρὸς τοῦτο, Ἐκ τῆς μηχανικῆς δ' ἐπανδύσεως δι' ἁρμονικῆς πολυφωνίας τῶν σημερινῶν ἀρρυθμῶν αὐτοσχεδιασμάτων κατὰ τοὺς κανόνας τῆς θεατρικῆς καὶ κοσμικῆς μουσικῆς, καὶ μάλιστα ὅταν τοῦτο γίνηται οὐχὶ ὑπὸ εὐφυῶν καὶ μεγαλοφυῶν ἀρχιτεκτόνων, ἀλλ' ὑπ' ἀμαθῶν κτιστῶν, δὲν δύναται νὰ δημιουργηθῇ ἱερὰ μουσικὴ προσήκουσα καὶ ἀνταποκρινομένη εἰς τὴν ἱερότητα τοῦ χριστιανικοῦ ναοῦ, ἥτις ἐπιτραπήτω ἢ παρομοίωσις, κατέστη ἤδη ἐλευθέρᾳ Κέρκυρα. Τὰ ὀλίγα ἐκ τῆς ἀνωτέρω εἰσγωγῆς τοῦ Χρυσάφου, ἐλπίζομεν, ὅτι θέλουσι καταστήσει πολὺ προσεκτικούς τοὺς Ἀρμοδίους, καὶ θέλουσι θέσει τέρμα εἰς τὸ ἄχαρι καὶ ἀσεβές παίγνιον πῶν ἐν οὐ παικτοῖς παίζόντων, οἷσινες πρὸς χρηματισμὸν μόνον ἀποβλέποντες εἶνε ἔτοιμοι καὶ πρόθυμοι οὐχὶ ἀντὶ τριάκοντα ἀργυρίων ἀλλ' ἀντὶ ἐνὸς λιμοκοντορακίῃ νὰ πωλήσωσι πᾶν ἱερόν καὶ ὅσιον. Τοῖς δὲ θιασώταις τῆς ἁρμονικῆς πολυφωνίας φέρομεν εἰς γνῶσιν, ὅτι παρὰ τῶν πλείστων μὲν πιστεύεται, ὅτι ἡ καθολικὴ ῥωμάννα ἐκκλησίᾳ κέκτηται ἀρίστην ἱερὰν μουσικὴν καὶ ὅμως, ὅτε κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1875 εὐρισκόμεθα ἐν Γρότᾳ Φερράτᾳ (Κρυπτοφέρρα) ἐρευνῶντες τὰ μουσικὰ χειρόγραφα τῆς ἐκεῖ μονῆς τῆς Παναγίας Κρυπτοφέρρας, ἡς Πατρῶν ὑπῆρξε καὶ ὁ ἡμέτερος Βησσαρίων, καὶ ἐν ἣ ἀπασα καὶ ἐκκλησιαστικαὶ ἀκολουθίαι τελοῦνται καὶ σήμερον κατὰ τὸ τυπικὸν τοῦ Ἀγίου Σάββα ἐλληνιστί, ἐμάθομεν παρὰ τοῦ ἐκεῖ τὰς θερινὰς διατριβὰς ἐν τῇ πλησίον τῆς μονῆς ἐπαύλει αὐτοῦ ποιουμένου Καρδινάλειος De Luca, ἀλλοτε Νοταρίου ἐν Μονάχῳ, μέλους δὲ τῆς ἱερᾶς Συνόδου, ὅτι ἡ ἐν τῷ Βατικανῷ ἱερὰ Σύνοδος ἀνέβηκεν εἰς πεπαιδευμένον Ἰσπανὸν πρὸν ἔρευναν καὶ μελέτην πῶν μουσικῶν χειρογράφων τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας πρὸς ἐπιστροφὴν εἰς τὸ ἀρχαῖον σύστημα τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, διότι, ὡς μοι ἔλεγεν, οἱ κατὰ διαφόρους ἐποχὰς μελοποιεῖ τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας ποσαύτην κοσμικὴν μουσικὴν καὶ μέλη θεατρικὰ εἰσῆγαγον εἰς τὴν ἱερὰν, ὥστε διέφθειραν καὶ παρεμόρφωσαν αὐτὴν καθόλουκληρίαν, πᾶν ἄλλο ἢ ἱερὰν μουσικὴν καταστήσαντες. Δὲν ὑπάρχει τοιοῦτος φόβος καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν μουσικὴν; Ὁ εὐγενὴς Καρδινάλιος τὸ μέγιστον ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῆς ἐρμηνείας, μελέτης καὶ χρησιμότητος τῶν πρὸ τῆς ἀλώσεως μουσικῶν χειρῶν. Δείξας, μετὰ μεγίστης προθυμίας ἀνέλαβεν, τὸ μὲν ἵνα κατορθώσῃ νὰ ἐρευνήσωμεν τὰ μουσικὰ χειρῶν τοῦ Βατικανοῦ, αὐτὴ βιβλιοθήκη ἦγε τὰς θερινὰς παύσεις, συστήσας ἡμᾶς θερμότατα εἰς τὸν General Padre καὶ δοὺς ὡς συνοδὸν τὸν πρωτοσύγγεγον αὐτοῦ, τὸ δὲ ἄνα γνωρίσωμεν

τὸν εἰρημένον Ἰσπανόν· ἀλλὰ μεθ' ὅλας τὰς εὐγενεῖς προσπάθειας αὐτοῦ τὸ μὲν πρῶτον δὲν κατωρθώθη, διότι ὁ διευθυντὴς τοῦ τμήματος τῶν ἐλληνικῶν χειρῶν. Καρδινάλιος De Pitra ἀπεδήμει ἐκ Ῥώμης· παρὰ δὲ τοῦ εἰρημένου Ἰσπανοῦ, ὅστις δὲν κατώρθωσε νὰ ἀνακαλύψῃ τὴν σημασίαν τῶν ἐβδομήκοντα καὶ πέντε σημείων τῆς παλαιᾶς βυζαντινῆς παρασημαντικῆς, δι' ἧς παρὰσημασμένα εἰσὶν ἅπαντα τὰ μουσικὰ χειρόγραφα, ἐλάβομεν μόνον πληροφορίας τινὰς περὶ τῶν ἐν Ἰσπανικαῖς βιβλιοθήκαις μουσικῶν χειρογράφων.

Καὶ περὶ μὲν τοῦ ἀπὸ Πέτρου τοῦ Πελοποννησίου μέχρι τῆς σημερινῆς ἐπικρατοῦντος συστήματος τῆς ἱερᾶς μουσικῆς θέλομεν πραγματευθῆ διεξοδικώτερον προσεχῶς.

Δέκα δὲ καὶ πέντε ἡμέρας διατρίψαντες ἐν τῇ Μονῇ τῆς Ἀγίας (Ζωοδοχοῦ Πηγῆς) ἀντεγράψαμεν καὶ ἐλάβομεν ἐπὶ διαφανοῦς χάρτου ἐκ τῶν μόνων ἐν τοῖς εἰρημένοις μουσικοῖς χειρῶν. ἅπαντουςδὲν μελωδίων περὶ τὰς ἑκατὸν εἴκοσι διαφόρων μελοποιῶν καὶ αἰώνων. Καθηκόν δὲ ἡμῶν καὶ χρέος θεωροῦμεν νὰ ἐκφράσωμεν δημοσίᾳ τὴν εὐχαριστίαν ἡμῶν πρὸς τὸ ἡγουμενοσυμβούλιον καὶ ἰδίως πρὸς τὸν φιλοτιμότατον καὶ εὐγενέστατον Ἠγούμενον τῆς Μονῆς κ. Ἀμβρόσιον Ψωμᾶν, καὶ τὸν ἐν αὐτῇ μονάζοντα εὐπαίδευτον, εἰς τὴν ἱστορίαν δὲ τῆς νήσου ἀσχολούμενον, Σεβασμιώτατον Σταυροπόλεως κ. Κωνσταντῖον, διὰ τὰς περιποιήσεις καὶ εὐκολίας, ἃς κατὰ τὴν διαμονὴν παρέσχον μοι. Ἡ μονὴ ἰδιόρρυθμος καὶ οὐχὶ κοινοδικὴ οὐσα, ἡντρεπίσθη ἀποχρώντως, ἀνεκκινίσθησαν τὰ πλεῖστα τῶν πεπαλαιωμένων δωμάτων, καὶ ὠκοδομήθη σκευοφυλάκιον, ἐν ᾧ καὶ ἡ βιβλιοθήκη, ὑπὸ τοῦ φιλοκάλου ἡγουμένου Α. Ψωμᾶ· καίτοι δὲ μὴ οὕτα ἐκ τῶν πλουσιῶν, παρέχει φιλοξενίαν ἑκτακτον τοῖς ἐκείθεν διερχομένοις ἡμέρας τε καὶ νυκτός, εἰ καὶ διαθέτει μόνον 500 δρ. κατ' ἔτος πρὸς τοῦτο καὶ διὰ τὴν πανήγυριν ἀντὶ τῶν πρότερον 1500 διὰ τοῦ προϋπολογισμοῦ ἐπιτρεπομένων. Ἡ ἐκκλησία εἶνε ῥυθμοῦ βυζαντινοῦ, ἀλλ' ἄνευ τυμπάνου· οὐδὲν εἰσπράττει οὔτε ἐκ δίσκων οὔτε ἐκ κηροῦ, οὔτε κατὰ τὴν πανήγυριν, οὔτε κατὰ τὰς ἄλλας ἑορτάς τοῦ ἔτους· αἱ τυπικαὶ ἐκκλησιαστικαὶ διατάξεις τηροῦνται αὐστηρότατα, ὡς καὶ αἱ ἐκκλησιαστικαὶ ἀκολουθίαι. Ἐν τῇ μονῇ τούτῃ διατηρεῖται εἰσέτι τὸ ἀρχαῖον ἔθιμον τῆς κηροδοσίας κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν Χριστογέννων, μονάζουσι δὲ δέκα καὶ πέντε μοναχοί.

Μεταξὺ δὲ Γαυρίου καὶ τῆς Μονῆς ἐν τῷ χωρίῳ Ἅγιος Πέτρος καθεύδει ἀρχαῖος πύργος, εἰς ὃν εἰσέρχεται τις σχεδὸν γονατιστί μὲν εἰς τὸν ἰσόγειον θόλον διὰ μικρᾶς θυρίδος, διὰ στενῆς ἀνόδου δὲ, ἀπὸ τοῦ

ἀνωφλίου τῆς θυρίδος ἀρχομένης καὶ διὰ τοῦ τοίχου ἐντὸς αὐτοῦ διηκούσης, εἰς τὸν δεύτερον θόλον, καὶ εἶτα διὰ κλίμακος ἐν τῷ τοίχῳ ἐντετοιχισμένης κυκλωτερῶς, κατὰ πλάτος ὁμοῦ περὶ τὰ δύο μέτρα κατὰ τὸ μέσον, ἀνέρχεται τις μέχρι τῆς κορυφῆς· ὁ, τε ἰσόγαιος καὶ ὁ ἀνωθεν αὐτοῦ δεύτερος θόλος κατέρρευσαν καταπεσούσης ἐπ' αὐτῶν τῆς στέγης· ἀπειλεῖ δὲ τελείαν κατάρρευσιν ἀπὸ τοῦ πρὸς τὴν θάλασσαν μέρους, σχηματισθέντων ἤδη μεγάλων ὀπῶν ἐν τῷ τοίχῳ περὶ τὸ μέσον αὐτοῦ, ἐὰν δὲν ληφθῇ ἐγκαίρως πρόνοια περὶ ταχείας ἐπισκευῆς.

(Συνέχεια εἰς τὸ προσεχές τεῦχος)

I. A. Τζέτζης

δρ. φιλοσ. καὶ πρόην καθηγητῆς.

ΦΙΛΙΚΟΥ ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ

(Ἐκ τῶν τοῦ Π. Σέκερη)

Ἡ κατωτέρω ἐπιστολὴ τῶν διευθυνόντων τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν πρὸς τὸν Καπετὰν Ἰωάννην Χ. Φαρμάκην, περιεκλείεται ἐν ἐπιστολῇ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου δημοσιευθείσῃ ἐν τῇ Παρνασσῷ τῷ 1886 (σ. 248). Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Ὑψηλάντου χρονολογεῖται ἐκ Πετροπόλεως ἐ' Ἰουνίου αὐχ', ὥστε καὶ αὕτη καίτοι μὴ φέρουσα ἡμερομηνίαν εἶναι σύγχρονος, ἔχει δὲ σημασίαν μεγάλην διότι ἐν αὐτῇ περιέχονται ὁδηγίαι πρὸς τὸν Φαρμάκην ἐκ μέρους τῶν κινούντων, ὡς γράφονται, τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας.

Κύριε Καπετὰν Ἰωάννη Χ. Φαρμάκη!

Τὴν ἐπιστολὴν σου ἐν Μόσχᾳ γεγραμμένην εἰς ἡμᾶς κατὰ τὴν 2 Αὐγούστου 1817 διὰ μέσου τοῦ Καθηγουμένου Κ. Νικηφόρου, καὶ δι' ἀποστολῆς τοῦ ἀδελφοῦ Ἀναγνώστη Παππα Γεωργίου ἐν καιρῷ ἐλάβομεν· ὁμοίως ἐλάβομεν τὰς σταλείσας μας ἀπὸ Κων/πόλεως ἐπιστολάς τῶν Ἀδελφῶν διὰ μέσου σου, τὴν μὲν τοῦ Κυριακοῦ Κουμπάρη, τὰς δὲ τοῦ Χρυσάνθου Ἀρχιεπισκόπου Σερβῶν καὶ Ἰγνατίου Ἀρδαμερίου, ὁμοίως καὶ τὰ λοιπὰ τῶν φίλων παρὰ σου σταλθέντα γράμματα, καθὼς καὶ τὰ προσφερθέντα παρ' αὐτῶν χρυσᾶ νομίσματα 14· δεκτέσθαι ἐσημειώσαμεν. Ἐπαινοῦμεν οὖν τὴν προθυμίαν καὶ πατριωτισμὸν σου, καὶ ἐλπίζομεν προόδους ἀπὸ τὴν ἀξιότητά σου.

Οἱ ἀπὸ Κων/πόλεως φίλοι μᾶς εἰδοποίησαν ὅτι σοι ἐμέτρησαν γρόσια δέκα χιλιάδας διὰ τὰς χρεῖας σου, καὶ ἐπηνέσαμεν τὴν προθυμίαν των. Ἀλλ' ἰδοὺ, φίλε καιρὸς! Ἰδοὺ περίστασις δεξιὰ γὰρ ἐκπληρώσῃ ἕκαστος τὸ πρὸς τὴν Πατρίδα ἀπαραίτητον χρέος του· διὰ τὸ ὅποσον ἀγωνιζόμεθα τοσοῦτους αἰῶνας καὶ ἡμεῖς καὶ οἱ πρόγονοι ἡμῶν, οἱ ὅποιοι δὲν ἠξιώθησαν νὰ ἴδωσι τοιαύτην ἐποχὴν, καὶ ἀπέθανον περίλυποι.